

Дерій М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ГРОШОВО-РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ У ІНСТИТУТАХ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЖИТЛОВО- БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ)

Охарактеризовано стан наукових досліджень з обліку грошових коштів та розрахункових операцій; розкрито законодавчу базу щодо діяльності інститутів спільного інвестування; відображено специфіку документування операцій у пайових венчурних інвестиційних фондах; рекомендовано забудовникам цюквартально передавати фінансовим посередникам Звіт про рух грошових коштів із зуженням переліком статей; проаналізовано типовий План рахунків бухгалтерського обліку житлово-будівельних підприємств з метою виявлення наявності іноземних інвестицій; встановлено умови за яких можна було б залучити у будівництво іноземні інвестиції.

Ключові слова: інститути спільного інвестування, пайовий венчурний інвестиційний фонд, грошові кошти, розрахунки, Звіт про рух грошових коштів, фінансові посередники, дольовики, забудовники

ВСТУП

У житловому будівництві з метою забезпечення цільового використання грошових коштів, котрі надходять від інвесторів, розрахункові операції здійснюються через інститути спільного інвестування (ІСІ). Під час проведення грошово-розрахункових операцій у ІСІ грошові кошти фактично надходять в бухгалтерію фінансового посередника, а той перераховує їх забудовнику. Дворівнева система надходжень грошових коштів, водночас, створює умови для додаткового контролю за забудовником, проте може і породжувати нові проблеми. Зокрема постають проблеми повноти надходження коштів до забудовників і сум, що відображаються у первинних документах, реєстрах обліку та звітності.

Проблеми обліку грошових коштів і розрахунків розглядалися багатьма вченими: В.В. Ясишена провела вдосконалення методики, організації обліку, аналізу й аудиту грошових потоків швейних підприємств [11, с. 13]; І.С. Несходовський вдосконалив облік та контроль грошових коштів підприємств торгівлі, які спрямовані на оптимізацію грошового обігу підприємства [9, с. 11]; О.С. Височан подано нові підходи до вирішення наукового завдання щодо удосконалення методики, організації обліку і контролю грошових коштів та їх еквівалентів на підприємстві [1, с.19]; Власова І.О. критично досліджувала законодавчі, нормативно-інструктивні документи, теоретичні підходи до організації розрахунків, практичного досвіду ведення обліку розрахунків [2, с. 20].

Водночас, проблеми дослідження інститутів спільного інвестування в Україні та за кордоном, а також в умовах кризових явищ здійснювали низка вчених-економістів.

Так, С.В. Науменкова, П.П. Перконос відзначають, що активізація інвестиційної діяльності зарубіжних інвесторів в Україні сприятиме також залученню населення до цих процесів. І саме інвестиційні фонди є тією ланкою, що забезпечуватиме участь населення в інвестиційному процесі [8, с.128].

М.В. Котова розглядає сучасні підходи до управління ІСІ в Україні, що часто пов'язують з автоматичним використанням західних методик, без врахування стану розвитку вітчизняної економіки [7, с. 142].

На думку, П.А. Гориславець, О.М. Бабяк, фінансово-економічна криза, що розгорнулася у 2008 р., безумовно, істотно вплинула на діяльність відкритих інститутів спільного інвестування в Україні. Основною ознакою кризи стало перетворення грошей у боргові розписки, за якими настає неплатоспроможність, а головним наслідком кризи – макроекономічний дисбаланс – зменшення обсягу світового ВВП [3, с. 116].

Вчені ґрунтовно розкрили стан і тенденції розвитку обліку грошових коштів та розрахунків, проаналізували проблемні аспекти функціонування інститутів спільного інвестування і перспективи їхньої діяльності. Водночас, немає досліджень щодо обліку грошово-розрахункових операцій у інститутах спільного інвестування, наприкладі, підприємств житлового будівництва. Тому система обліку щодо грошових коштів і розрахунків у такій сфері потребує подальшого удосконалення.

У статті використовувались різні наукові методи дослідження: монографічний та нормативно-правовий методи дали змогу провести огляд попередніх досліджень науковців та чинної законодавчої бази; метод спостереження використовувався при розгляді облікових особливостей грошово-розрахункових операцій у житловому будівництві; метод впровадження результатів у практичну діяльність вказав на шляхи для виправлення недоліків у системі грошово-розрахункових операцій у будівництві.

В процесі дослідження вирішувалась низка завдань:

- розгляд законодавчої бази щодо інститутів спільного інвестування;
- встановлення особливостей інститутів спільного інвестування в частині обліку грошово-розрахункових операцій;
- характеристика прямої схеми документообігу через венчурний пайовий інвестиційний фонд (ВПФ);
- проведення аналізу типового Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, на прикладі житлово-будівельних підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Згідно із статтею 4 Закону України “Про інвестиційну діяльність”: “Інвестування та фінансування будівництва може здійснюватися виключно через фонди фінансування будівництва, фонди операцій з нерухомістю, інститути спільного інвестування, недержавні пенсійні фонди, які створені та діють відповідно до законодавства, а також через випуск безпроцентних (цільових) облігацій, за якими базовим товаром виступає одиниця такої нерухомості” [4].

Водночас, ведення розрахунків через інститут спільного інвестування регулюється Законом України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” (2001 р.) [5].

На нашу думку, варто виділити окремі особливості здійснення грошово-розрахункових операцій через інститути спільного інвестування:

- 1) документальне оформлення процесу спорудження будівельного об'єкту та здійснення грошово-розрахункових операцій ведеться не безпосередньо між забудовником і дольовиком, а через пайовий венчурний інвестиційний фонд. Водночас, такий фонд здійснює контроль за використанням грошових коштів;
- 2) облік щодо руху грошових коштів та розрахунків ведеться окремо, як забудовниками, так і пайовим венчурним інвестиційним фондом, тому в цьому випадку, формується консолідована звітність за кожним забудовником;
- 3) розподіл грошових коштів між забудовниками і пайовим венчурним інвестиційним фондом відбувається виключно в національній валюті.

Вважаємо за необхідне детальніше розглянути подані вище особливості.

1). Учасниками при здійсненні розрахунків через венчурні пайові інвестиційні фонди виступають: дольовик, компанія по управлінню пайового венчурного інвестиційного фонду, забудовник. Таким чином, особливість здійснення розрахунків полягає у тому, що всі грошові операції здійснюються через фінансового посередника, котрим виступає компанія по управлінню пайовим венчурним інвестиційним фондом.

Водночас, для того, щоб краще зрозуміти механізм документування і здійснення розрахунків у житловому будівництві розглянемо рисунок 1., де відображена пряма схема документообігу при здійсненні грошово-розрахункових операцій через інститути спільного інвестування (венчурний пайовий інвестиційний фонд) (ІСІ (ВПФ)). Такий спосіб ведення розрахунків використовують деякі підприємства житлового будівництва.

З рисунку видно, що ще на проектно-договірному етапі формується порядок ведення розрахунків, який безпосередньо прописується у Договорі про пайову участь. Погоджується порядок фінансування; обумовлюється дата здійснення поетапного платежу; загальна сума об'єкту будівництва, що може змінюватись в процесі виконання будівельно-монтажних робіт; сплата вартості об'єкту інвестування інвестором та врахування суми ПДВ у розмірі 17%; розрахунок вартості об'єкту фінансування залежно від площі об'єкту інвестування та ведення остаточних розрахунків. Весь цей процес не може залишити поза увагою обліку грошово-розрахункових операцій, котрий на згаданому вище рисунку відображається в операціях 7, 8, 9, адже саме вони засвідчують момент одержання і використання грошових коштів.

Так, документальне оформлення грошово-розрахункових операцій між забудовниками та пайовим венчурним інвестиційним фондом розпочинається із первинної документації, за допомогою вхідних і вихідних платіжних доручень, котрі відображають надходження та вибуття грошових коштів. Зокрема, дольовик перераховує грошові кошти із власного рахунку на розрахунковий рахунок пайового венчурного інвестиційного фонду через вихідні платіжні доручення, котрі засвідчують факт передачі коштів на зазначені потреби. Вихідні платіжні доручення для пайового венчурного інвестиційного фонду є вхідними для забудовників, і саме вони зобов'язують виконувати обов'язки зазначені у договорі.

Зокрема, вважаємо, що саме для будівельних підприємств, котрі здійснюють розрахунки через фінансових посередників, у платіжних дорученнях варто ввести додаткову графу “загальна сума грошових коштів отриманих від дольовиків”. У такій графі доцільно вказувати суму коштів, яку фінансові посередники отримали від дольовиків, що удосконалив процес проведення аналізу і контролю за раціональним використанням коштів. Адже загальна сума коштів, одержаних від дольовиків не у всьому обсязі, відразу перераховується через платіжне доручення на рахунок забудовників, а може ділитися на різні платіжні доручення із різним призначенням платежу. І щоб кошти надходили у повному обсязі, забудовники повинні знати, якою є загальна сума коштів одержаних від дольовиків.

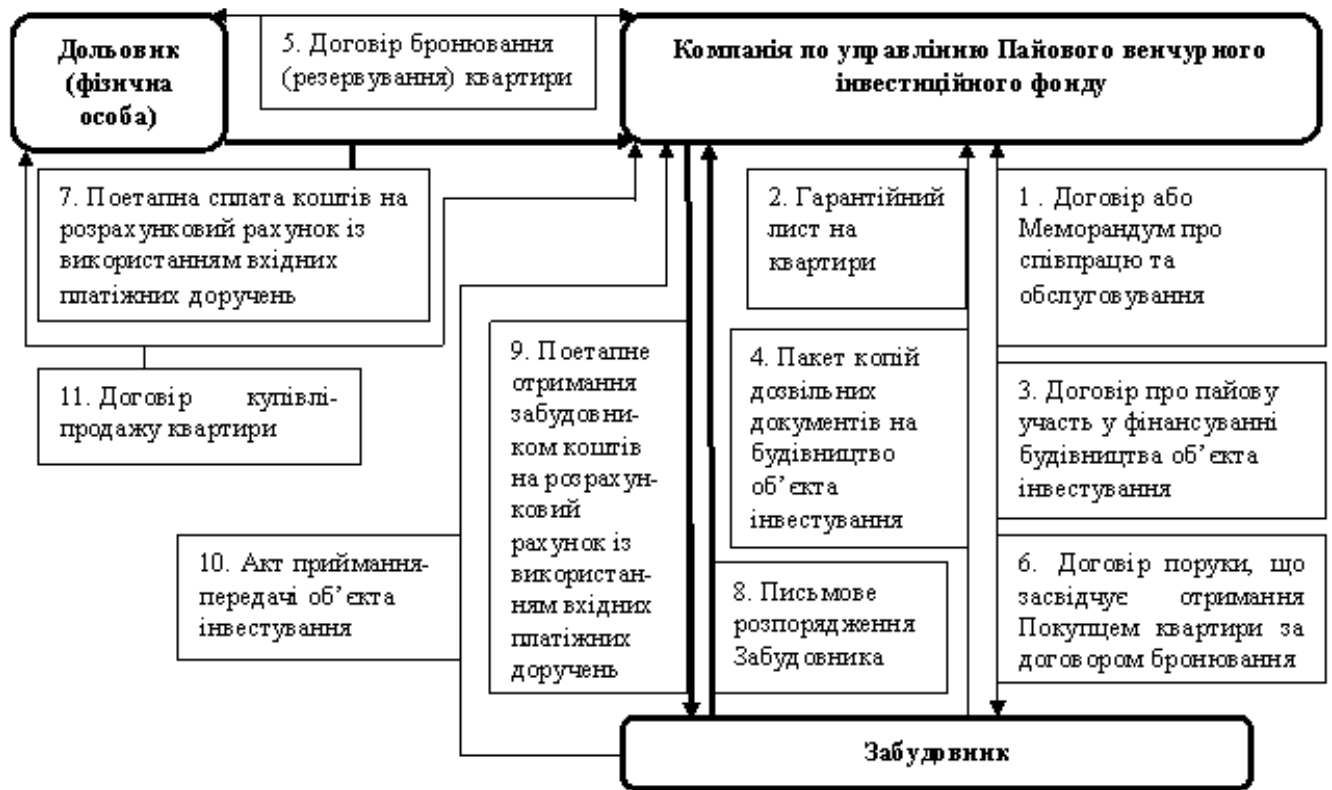

Рис. 1 Прямая схема документообігу при здійсненні грошово-розрахункових операцій через інститути спільного інвестування (венчурний пайовий інвестиційний фонд)

Примітка: розроблено автором самостійно

2). Підприємства забудовників і компанія по управлінню пайовим венчурним інвестиційним фондом є окремими юридичними особами, саме тому, облік грошово-розрахункових операцій ведеться кожним із них самостійно. Так, Звіт про рух грошових коштів (ф. 3) формується окремо забудовниками, і окремо фінансовим посередником. Водночас, забудовники формують консолідовану звітність.

На нашу думку, для раціонального використання коштів необхідно, щоб Забудовники подавали до пайового венчурного інвестиційного фонду Звіт про рух грошових коштів щоквартально з метою прийняття оптимальних

управлінських рішень.

На підтвердження нашої точки зору, зазначимо, що при здійсненні розрахунків через фонд фінансування будівництва (ФФБ), забудовник подає у банк (котрий виступає Управителем) “Інформацію щодо результатів функціонування Фондів фінансування будівництва”, створених за системою Акціонерного товариства “Укресімбанк” із зазначенням загального обсягу залучених, перерахованих коштів на рахунок ФФБ. Тому вважаємо, що при здійсненні розрахунків через ІСІ Будовник також повинен звітувати перед компанією по управлінню пайовим венчурним інвестиційним фондом за допомогою щоквартального Звіту про рух грошових коштів із зруженим переліком статей.

Так, Звіт про рух грошових коштів, призначений для фінансового посередника може містити лише показники із частини І “Рух коштів у результаті операційної діяльності”. Оскільки, у частинах ІІ “Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності” та ІІІ “Рух коштів у результаті фінансової діяльності” Звіту про рух грошових коштів для будівельних підприємств, переважно, присутні незначні суми лише за окремими показниками.

Що ж до консолідованої звітності згідно з П(С)БО 20 “Консолідована фінансова звітність”, ця звітність складається шляхом впорядкованого додавання показників фінансової звітності дочірніх підприємств до аналогічних показників фінансової звітності материнського підприємства [10].

Якщо ж підприємства забудовники не є дочірніми компаніями фінансових посередників, а окремими юридичними особами, то дане положення не регулює формування консолідованої звітності забудовників, котрі є рівноправними між собою. Через це, вважаємо, що необхідно уточнити закон, зауваживши, що він призначений і для формування консолідованої звітності рівноправних юридичних осіб.

3). Типовий план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій більшості житлово-будівельних підприємств не містить субрахунків і аналітичних рахунків, пов'язаних із іноземною валютою. Для прикладу, взагалі не виокремлюють таких субрахунків, як 31.2. Поточні рахунки в іноземній валюті, 36.2. Розрахунки з іноземними покупцями, 63.2. Розрахунки з іноземними постачальниками.

Дана ситуація свідчить про те, що в Україні майже немає іноземних інвестицій у житлове будівництво.

Водночас, у Великобританії інвестори мають доступ до таких документів, як повний та спрощений проекти, річні і піврічні звіти та рахунки [12, с. 7].

У вітчизняних будівельних підприємствах інвесторам, котрі інвестують у власне житло чи дольовикам не надається така інформація кожних півроку. Проте, вирішення цієї проблеми, на жаль, здійснюється не лише рівні ведення обліку та складання звітності, а і на рівні управління зі сторони будівельних підприємств і держави.

Таблиця 1 Типовий план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій більшості житлово-будівельних підприємств, що здійснюють розрахунки через інститути спільного інвестування

Рахунки грошових коштів				
Рахунки	30. Каса	31. Рахунки в банках		
Субрахунки	30.1. Каса в нац. валюті	31.1. Поточні рахунки в національній валюті		
Аналітичні рахунки	30.1.1. Каса в нац. валюті	31.1.1. Поточні рахунки в національній валюті поточний		
		31.1.2. Поточні рахунки в національній валюті фінансування		
		31.1.7. – 11. Поточні рахунки в національній валюті різних банків		
		31.3 Інші рахунки в банку в національній валюті		
		31.3. Інші рахунки в банку в національній валюті		
Рахунки щодо розрахункових операцій				
Рахунки	36. Розрахунки з покупцями та замовниками	37. Розрахунки з різними дебіторами	63. Розрахунки з постачальниками та підрядниками	68. Розрахунки за іншими операціями
Субрахунки	36.1. Розрахунки з вітчизняними покупцями	37.2. Розрахунки з підзвітними особами	63.1. Розрахунки з вітчизняними постачальниками	68.2. Внутрішні розрахунки
		37.7. Розрахунки з іншими дебіторами		68.3. Внутрішньогосподарські розрахунки
Аналітичні рахунки	36.1.1. Розрах. з вітч. Покупцями	37.7.1 Розрахунки з іншими дебіторами (партнери)	63.1.1. Розрахунки з вітчизняними постачальниками	68.2.1. Внутрішні розрахунки
		37.7.2 Розрахунки з іншими дебіторами (працівники)		68.3.1. Внутрішньогосподарські розрахунки
		37.7.3 Розрахунки з іншими дебіторами (партнери/ працівники)		68.3.2. Внутрішньогосподарські розрахунки (за об'єктами фінансування)

Примітка: розроблено автором самостійно

Залучення іноземних інвестицій у житлове будівництво можливе, лише за умови удосконалення законодавчої бази; посилення контролю зі сторони, як фінансового посередника, так і контролюючих органів; створення спільних будівельних підприємств українців та іноземців; удосконалення технології будівництва згідно із міжнародними вимогами.

ВИСНОВКИ

Облік грошово-розрахункових операцій через інститути спільного інвестування має відповідні особливості, котрі потребують удосконалення:

1). Документальне оформлення обліку розрахунків ведеться через фінансового посередника, яким у венчурному пайовому інвестиційному фонді виступає компанія по управлінню цим фондом. Тому вихідні платіжні доручення є фактом, що засвідчує передачу фінансовими посередниками грошових коштів від дольовиків до забудовників. В платіжному дорученні, вважаємо, варто додати ще одну графу “загальна сума грошових коштів отриманих від дольовиків”, де слід вказувати суму коштів на рахунку фінансового посередника.

2). Фінансова звітність у інститутах спільного інвестування має удосконалитись. Перш за все, необхідно забудовнику щоквартально подавати фінансовому посереднику Звіту про рух грошових коштів (ф. 3), який включатиме лише частину I “Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності”. Також, варто удосконалити П(С)БО 20 “Консолідована фінансова звітність”, вимоги якого мають стосуватись не лише дочірних і материнських компаній, а і рівноправних юридичних осіб, якими є підприємства забудовників.

3). У житлово-будівельних підприємствах відсутні іноземні інвестиції, про що свідчить типовий план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу і зобов'язань більшості будівельних підприємств, адже у ньому немає субрахунків та аналітичних рахунків пов'язаних із іноземною валютою. Пожвавлення іноземного інвестування можливе лише на основі удосконалення законодавчої бази та покращеного управління підприємствами, формування спільних підприємств із іноземцями та модернізація технології будівництва.

Отже, здійснення грошово-розрахункових операцій сприяє раціональнішому використанню коштів дольовиків чи інвесторів, але потребує подальшого удосконалення на законодавчому та організаційному рівнях.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Височан О.С. Облік і контроль грошових коштів та їх еквівалентів: теорія, методика, організація: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / О.С. Височан; Держ. акад. статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К., 2009. – 23 с.
2. Власова І.О. Облік розрахунків з дебіторами та кредиторами: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / І.О. Власова; Нац. аграр. ун-т. – К., 2005. – 20 с.
3. Гориславець П.А. Динаміка розвитку відкритих інститутів спільного інвестування на тлі світової фінансової кризи / П.А. Гориславець, О.М. Бабяк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.10. – С. 112-117
4. Закон України “Про інвестиційну діяльність” № 47 від 18.09.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
5. Закон України “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” № 21 від 2001р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2299-14>
6. Котова М.В. Інститути спільного інвестування: функції та перспективи розвитку в Україні / М.В. Котова // Економічний простір. – 2011. – № 53. С. 138-143.
7. Науменкова С.В. Особливості діяльності зі спільного інвестування в Україні / С.В. Науменкова, П.П. Перконос // Економіка. Проблеми економічного становлення. – Вісник. – 2011. – № 1. – С. 119 – 128
8. Несходовський І.С. Облік грошових коштів та контроль їх виконання в підприємствах торгівлі: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / І.С. Несходовський; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2009. – 20 с.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 20 “Консолідована фінансова звітність” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO20.aspx>
10. Ясишена В.В. Грошові потоки підприємств швейної промисловості: облік, аналіз і аудит: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / В. В. Ясишена; Терноп. нац. екон. ун-т. – Т., 2011. – 20 с.
11. The Collective Investment Scheme Information Guide [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fsa.gov.uk/pubs/foi/collguide.pdf>

Одержано 13.09.2012р.

Ó **Дерій Марія**, аспірантка кафедри обліку у виробничій сфері Тернопільського національного економічного університету, тел. (067) 1204645, e-mail: marichka_derij@mail.ru